

DUES PERLES DE TARDOR Isidor Cònsul

Com a tanta altra gent, l'esplendor decadent de la tardor acostuma a servir-me tongades de galvana i migranyes que vull pensar que són restes de romanticisme tronat, ni que sigui perquè es presenten a la ratlla de Tot Sants i acompanyades del record dels millors papers de Larra -aquell parell d'articles, **El día de difuntos de 1836** i **La Nochebuena de 1836**- escrits poc abans que el periodista més ben pagat del seu temps, derrotat per la vida, procedís, amb un tret a la boca, a l'esmena més contundent que es pot fer a la realitat. Cada any m'afanyo a trobar agafadors per passar el tràngol autumnal i aquests dies me n'ha lliurat la teràpia de dues excel·lents gemmes literàries, dues perles tardorals que semblen tan bones com les de la paràbola evangèlica i et fan córrer a vendre tot el que tens per comprar-les i, sobretot, llegir-les: **L'ombra de l'eunuc**, de Jaume Cabré, i **Guadalajara**, de Quim Monzó.

Es configuren com dues propostes narratives de gènere i ànima diferent, i no fa al cas, ni crec que sigui possible, posar-les en paral·lel per comparar-les. A no ser que la comparació jugui d'extrem i corri, en ambdós casos, la banda estricta de la qualitat. Són dues realitats de gruix i ambició consistent que faran cotitzar encara més a l'alça les accions i els futurs de dos noms, a hores d'ara, absolutament consolidats. I si no és fàcil l'exercici extern de comparació, tampoc no ho és discernir si **L'ombra de l'eunuc** millora **Senyoria**, o si el metall de **Guadalajara** dóna un *corrido* amb més potència que no pas les músiques de **El perquè de tot plegat**.

SÍNDROME DE NOVEL·LA TOTAL

Anys enrere, Jaume Cabré abillà **Senyoria** amb disfressa de novel·la històrica i hi desplegà una reflexió perspicaç sobre les corrupcions inherents a l'exercici del poder. Ara, **L'ombra de l'eunuc** barreja l'epicitat inherent al concepte mateix de la novel·la amb un gruix de components lírics que van escampant, en la llepada a les seves pàgines, l'empremta d'una corprenedora força poètica. Però, al mateix temps, **L'ombra de l'eunuc** s'estructura com una novel·la de nissaga -cinc generacions de Gensanes- que ironitza sobre la tradició mateixa de les novel·les de nissaga, raó per la qual l'arbre genealògic

de la família s'arriba a presentar, modificat, fins a tres vegades. Aquesta tangencialitat cervantina (i convé insistir en la modernitat de Cervantes), no és l'única que hi plana. N'hi ha d'altres de tan evidents com el poder transformador de la literatura que capgira la realitat, com succeeix amb el fals quadern de tapes negres de la besàvia Pilar Prim i amb l'epístola testamentària de Maurici Sense Terra, l'oncle falsament boig que és qui té el secret de l'aorist, és a dir, la clau per obrir el passat.

L'ombra de l'eunuc, però, va més enllà de tot això. Es també una novel·la de recuperació de la memòria, una crònica de la clandestinitat, un marc de metàfora de la transició i el testament sucós d'un desconcert generacional. Tot plegat, poso per cas, permet una lectura en paral·lel amb **Els dies meravellosos**, de Jordi Coca, un altre dels títols de qualitat d'aquesta campanya del 96. I també és una novel·la d'amors i desamors, de diàlegs suggestius amb el món superior de les arts -la música, sobretot- i un moviment de defensa i reflexió sobre el paper de l'artista passiu: el lector que sap fer creativa la pròpia lectura, o el devot de la música que sap viure, amb ànima d'artista, una bona interpretació musical. De fet, l'ombra del castrat a què fa referència el títol de la novel·la és la del protagonista quan exerceix de crític literari. Es molt suggestiva la reflexió sobre aquest punt i les consideracions que li fan defensar el sentit creatiu del receptor del missatge artístic. No només qui escriu és un creador. També ho és qui interpreta allò que ha escrit altri: qui sap viure l'emoció de llegir un poema o d'escoltar amb l'ànima oberta un bon concert per a violí i orquestra.

Jaume Cabré serveix tot aquest trinxat d'elements diversos (èpica i lírica, música i literatura, reivindicació i trampes de la novel·la, Steiner i Cervantes, desconcert generacional i reflexió artística, amors i desamors, clandestinitat i transició), en el marc confidencial d'un sopar i en una feina de passamaneria fina que demostra l'alt nivell d'ofici que ha assolit com a narrador. Els àpats són una bona estratègia d'estructura narrativa -vegeu, sinó, la darrera novel·lística de Baltasar Porcel- que permet, entre plat i plat, desgranar el rosari dels secrets més fondals. En aquest cas, les veus es multipliquen entre els plecs d'una geografia en metamorfosi -el vell casalot familiar reconvertit en restaurant- on el protagonista, Miquel Gensana, busca el moment exacte en

què se li començà a esquerdar la vida. De cap a cap de la novel·la, la música de fons es desplega acomboiada pels quatre moviments del darrer concert d'Alban Berg. Aplaudiments i *bravos* ! El resultat és magnífic.

ESTÈTICA DEL DESCONCERT

Els contes de Quim Monzó a **Guadalajara** segueixen roderes diferents a les del paquet de Jaume Cabré, però tampoc no sembla difícil destriar-hi referències il·lustres que hi treuen el nas si hom hi aplica el *fòrceps* d'una crítica de fontaneria. Per exemple, a les propostes d'ambientació històrica de la primera part (**A les portes de Troia, Les llibertats helvètiques i Fam de justícia**), pot semblar que hi surin ombres d'un dels millors reculls d'Alejo Carpentier (**Guerra del tiempo**), de la mateixa manera que l'aura intel·ligent de Cortázar potser encara hi mena les troballes i encerts narratius més consistents. Sobretot en allò que suposa la concepció del conte com a artefacte precís de rellotgeria i també en la creació d'un estil tan concentrat que diries que ha passat per la liquidadora de l'ànima mateixa de la llengua. Per això s'allunya, ferreny i exacte, de qualsevol frivolitat d'apuntament retòric.

Amb aquestes consideracions no insinuo pas que l'obra de Quim Monzó no sigui original. Ben al contrari. Just es tracta d'una originalitat afuada i impertinent que ve decantada per una enorme solidesa d'ofici i que li arriba, em penso, per la via de dues direccions complementàries: de l'exercici esmolat del propi treball i de l'encert de saber triar els models que més li convenen. D'aquests, n'hi ha que li vénen, sens dubte, d'alguns atots d'allò que fou anys enrere el *boom* llatinoamericà.

Tot i això, l'originalitat i la força de la narrativa monzoniana també deriva de la capacitat de sorprendre, de saber lligar paradoxa rere paradoxa fins a sistematitzar una clara estètica del desconcert. L'estratègia dels seus contes fa recular el lector fins als límits del raonament i el deixa embolicat amb històries atònites d'execució brillant presidides pel sentit de la paradoxa i la gràcia de capgirar els elements d'un cert ordre lògic de les coses. I el lector es troba davant d'un profeta que no recorda el mandat d'allò que ha de profetitzar, o d'un candidat polític que es planteja donar el vot al candidat contrari, o d'una declaració de guerra virtual, o d'un mentider reconegut que, un cop més, acaba

penjant la llufa a uns amics que ja saben que els ensarrona perquè és un mentider professional. Tot plegat fa un continu de situacions insòlites, la qual cosa no vol dir que no siguin reals. Com aquell actor d'èxit que, després de representar centenars de vegades la mateixa obra, n'acaba fastiguejat, sap per on grinyola i quins són els punts febles de la peça.

Aquesta paradoxa de l'actor l'he llegida en clau de poètica i en el supòsit -si la intuïció és correcta- que Quim Monzó vindria a dir-nos que no n'hi ha per tant i que en fem un gra massa: **s'adona que darrere les paraules brillants no hi ha gairebé res. Per molt que els crítics l'hagin analitzat del dret i del revés i (amb rara unanimitat) tot hagin estat lloances (...) l'obra se li desinfla a les mans (...)** La gràcia d'aquesta poètica d'intencions rodaria com un gest entremaliat de picar l'ullet al lector i mig apuntar-li, amb farbalans de lucidesa, que ja sap que **Guadalajara** anirà bé i que tindrà bones crítiques, però tampoc no cal escarrassar-s'hi gaire. Millor que ningú, l'autor sap per on flaqueja aquesta estètica del desconcert amb la possibilitat que, **darrere de les paraules brillants**, no hi hagi **gairebé res**. Ara bé, segur que no hi ha res? Tot depèn de la resposta que es doni a la qüestió que segueix: el món actual permet una altra lectura que no sigui la del desconcert i la paradoxa? Tanco el llibre de contes i sento com si el millor grup de Jalisco, el *Mariachi Vargas de Tecalitlán*, acabés d'interpretar la versió més rodona de **Guadalajara**. Aplaudiments i *bravos*, novament.

Isidor Cònsul